

Vlaanderen
verbeelding werkt

ZWARTE ELS (*Alnus glutinosa*)

BASISEIGENSCHAPPEN

STANDPLAATS

- Zwarte els kan goed tegen natte standplaatsen.
- Daarom vinden we deze boom het gemakkelijkst bij beekbegeleidende broekbossen.
- De boom kan echter niet goed tegen verharding.
- Het is een lichtboomsoort.

BODEMSOORT

- Hij gedijt op quasi alle bodemtypes, zolang deze niet te arm zijn.

ECOSYSTEEMDIENSTEN

REGULEREND

Bestuiving

- Bestuiving gebeurt door de wind.

Regulering van erosie

- De zwarte els wortelt stevig en vrij diep.

ONDERSTEUNEND

Bodemvorming

- De zwarte els leeft in symbiose met een stikstof fixerende bacterie (*Frankia alni*), die zich bevindt in wortelknolletjes. In pioniersituaties kan de zwarte els dus zelf in een gedeelte van zijn stikstofvereisten voorzien. Zo verbetert deze boom de bodemkwaliteit.

Vlaanderen
verbeelding werkt

Kringloop van voedingsstoffen

CULTUREEL

Esthetische waarden

- Kenmerkend zijn de lange bruingele mannelijke katjes voor het uitlopen van het blad.

Spirituele en culturele waarden

- Het hout kleurt na het kappen oranjerood. Daardoor lijkt het alsof er bloed uit de boom komt. Hierdoor ontstond het bijgeloof dat de boom een kwade geest herbergde: de Erlkönig (elzenkoning) uit een oude Duitse legende.

PRODUCEREND

Voedsel

- De vruchten zijn eivormige elzenproppen. Deze blijven 's winters aan de boom hangen en zijn eetbaar voor dieren.
- In de winter vormen de zaden een belangrijke voedselbron voor kleine vinkachtigen zoals de sijs en de putter.
- Het elzenhaantje, een keversoort, is een typische bladvreter. Dat heeft enkel gevolgen voor de sierwaarde.
- De vruchten zijn niet giftig maar evenmin eetbaar voor de mens.

Geneeskrachtige middelen

- Dioscorides was 2000 jaar geleden medisch pionier en legerarts bij het Romeinse leger. Hij zette de zwarte els al in bij maag- en darmkrampen. Voor dit doel moest men thee drinken van de gedroogde schors.
- Hildegard von Bingen vond de zwarte els een nutteloze boom. Deze middeleeuwse kloosterbewoonster was nochtans een referentie voor de geneeskunde van die tijd.
- Hieronymus Bock (of Geronimo Caprone), een Duitse lutherse geleerde uit de 16e eeuw, raadde zwarte els aan bij tandpijn en tandvleesbloedingen.
- In dezelfde tijd schreef de Italiaanse arts Pietro Andrea Mattioli zwarte els voor bij bloedingen en mondslijmvliesontsteking.

Vlaanderen
verbeelding werkt

- Verder wendde men in de renaissance zwarte els aan bij aften en keelpijn.
- Van de gedroogde schors maakt men thee. Let op: als de schors niet droog is, moet je braken. Je neemt 10 tot 20 gram voor een liter thee. Naargelang de nood, moet je hem anders gebruiken:
 - als gorgeldrank voor mondziekten.
 - als middel om de huid te wassen bij huidziekten en -wonden
 - als drank tegen koorts, keelpijn en -ontstekingen, amandelontsteking, diarree en zelfs inwendige bloedingen
- Vandaag gebruiken fytotherapeuten zwarte els nog altijd om deze kwalen mee te bestrijden.
- De tannines zijn in deze de werkzame medicinale stof. Deze tannines maken het tot een middel dat wonden sneller geneest en bloedingen stelt. Daarnaast heeft de bast een koortswerende werking. Men kan het vergelijken met de koortswerende werking van kinabast.
- Zwarte els remt wel de werking van andere medicatie af. Daarom mag het niet in combinatie met andere geneesmiddelen.

Grondstoffen

- Het hout van de zwarte els is zacht , maar wel heel goed bestand tegen water.
- Tegen het einde van de 12de eeuw gebruikte de mens elzenhout veel als constructiehout en brandstof. Hout- en houtskoolresten uit een middeleeuwse afvalaag in Gent bewijzen dit.
- Die immuniteit voor water maakt elzenhout uitstekend voor water- en wegebouw.
 - Sluisdeuren waren vroeger vaak van hout van de zwarte els gemaakt.
 - Wegens de onbeperkte houdbaarheid in water, kon men er palen in planten.
 - Meer dan 4.000 jaar oude paalwoningen aan de Bodensee heeft men toen met elzenhout gebouwd.
 - Ook Venetië zou voor minstens de helft op elzenhouten palen staan.
- Voor borstels en bezemstelen is het eveneens ideaal.
- De zachtheid maakt het ook geschikt voor snijwerk, waaronder klompen.
- Het fijner wordt soms gebruikt ter imitatie van kersenhout.
- Zwarte els is ook een goede hakhoutsoort. Vroeger won men massaal hakhout in elzenbroekbossen.
- Wanneer de schors samen met ijzer in het water ligt, wordt dat water diepzwart. Daarom gebruikten zadel- en schoenmakers deze vloeistof vaak om er leder mee te verven.

Vlaanderen
verbeelding werkt

- Als brandhout gebruikte men het ook om dakpannen blauw te kleuren.
- Het roken van vis gebeurde vroeger ook met elzenhout.

Vlaanderen
verbeelding werkt

Bûmplant Groene Rand november 2022

Vlaanderen
verbeelding werkt

Bronnen

- Hecker, Katrien. Bomen. ANWB Basis Natuurgidsen. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen 2022.
- Spohn, Margot & Roland. Welke boom is dat? Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen 2019.
- <https://bomenwijzer.be/boom/3>
- <https://www.ecopedia.be/boom/zwarte-els>
- https://nl.wikipedia.org/wiki/Zwarte_els
- <https://www.geologievannederland.nl/fossielen/planten/zwarte-els#head5>
- [https://mens-en-gezondheid.infonu.nl/natuurgeneeswijze/119796-de-geneeskracht-van-zwarte-els.html#medicinale-geschiedenis-zwarte-els:](https://mens-en-gezondheid.infonu.nl/natuurgeneeswijze/119796-de-geneeskracht-van-zwarte-els.html#medicinale-geschiedenis-zwarte-els)
- <https://bijvoettegemoet.com/geneeskracht-zwarte-els/>